

ÎNTRE VOINȚA COMUNITĂȚII ȘI DECIZIA EPISCOPALĂ. INSTITUIREA PREOȚILOR NĂSĂUDENI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Mirela Andrei

Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca

Parohiile din teritoriul fostului regiment românesc II de graniță și-au creionat de-a lungul timpului o identitate religioasă proprie. Aceasta se legitima prin filiația stabilită cu tradiția episcopiei de Făgăraș, considerată singura păstrătoare a specificului „necontaminat” al Bisericii române greco-catolice, un deziderat atât de drag năsăudenilor. Unul dintre elementele definitorii a ceea ce noi am numit identitate religioasă năsăudeană consta în implicarea comunelor bisericesti de pe valea Rodnei în procedura de instituire a preoților, prin uzitarea dreptului de alegere a acestora. În viziunea fostelor comunități grănicerești năsăudene, episcopia avea doar rolul de „denumire” a preoților, ceea ce însemna întărirea și confirmarea oficială a alegerii făcute în prealabil de parohie, prin acordarea decretelor de numire preoților.

În vicariatul Rodnei, la fel ca în întreg spațiul transilvănean românesc greco-catolic, au funcționat, de-a lungul perioadei pe care o avem în atenție, două proceduri de instituire: alegerea preotului de către comunitate sau numirea sa de către autoritatea ecleziastică locală superioară, episcopul. Aceste două modalități de instituire fie au fost utilizate alternativ, fie au fuzionat dând naștere unei proceduri „hibrid” care s-a impus ca o modalitate originală de instituire preoțească în interiorul Bisericii greco-catolice române încă din secolul al XVIII-lea, rămânând în funcțiune de-a lungul întregului secol următor. Aceasta a constat în îmbinarea modelului catolic, care avea la bază dreptul canonic occidental, ce consta în numirea preoților de către episcop, cu practica revendicată dinspre tradiția orientală, constând în implicarea comunității sătești în alegerea preotului. Cele două modalități s-au întrepătruns și au coexistat pașnic, în general, în ținutul năsăudean, o bună perioadă de timp. Buna funcționare și corelare au fost posibile atâta timp cât la baza procedurii de instituire s-a aflat respectul reciproc între comunități și episcop, precum și între interesele și opțiunile celor doi factori implicați în procedura de instituire preoțească.

În deceniul neo-absolutismului, tinerii care intenționau să îmbrace haina preoțească trebuiau să satisfacă patru condiții esențiale, recunoscute și acceptate

unanim, atât de episcop, cât și de comunitățile bisericești. Acestea erau următoarele: să descindă dintr-o familie de preoți sau cel puțin să fie localnici, să dea dovadă de o conduită morală ireproșabilă, să fie școliți, conform exigențelor educative și culturale ale vremii¹, să aibă o situație materială relativ bună, respectiv peste nivelul mediu al stării economice a majorității sătenilor.

Se poate observa, în multe dintre cazurile analizate, prin recursul la interogarea documentelor din epocă, că pretendentul la treapta preoției provenea, în cele mai multe cazuri, dintr-o familie preoțească. Mai mult, cererea de a fi primit la cursul moral, pentru ca înarmat cu înțelepciunea științelor teologice să i se încredințeze apoi o parohie, era adresată episcopiei, prin intermediul vicarului, de chiar tatăl aspirantului. Iată, spre exemplu, cazul lui Ioan Dumbravă, fiul preotului din Rușii Munți (Marosorosz). Tatăl, Chiril Dumbravă, trimitea în 14 decembrie 1849 o scrisoare vicarului Macedon Pop, prin care solicita ca fiului său, Ioan Dumbravă, să-i fie acordată parohia vacantă Morăreni (Monoșfalu) și să fie primit la „învățătura moralului”. Argumentele aduse de C. Dumbravă în susținerea solicitării sale erau educația fiului său, care absolvise *filosofia* „cu sporiu după cum arată și testimoniul foarte bun”, purtarea acestuia, aplecarea înspre preoție, lucru demonstrat mai ales cu prilejul „bellului” (războiului) tânărul, „nici într-o parte plecându-se”, prin aceasta înțelegându-se că nu a participat la lupte de partea niciunei tabere, ci a avut mereu „ca sfânt scop preoția”².

În majoritatea situațiilor de acest gen, comunitatea sătească își dădea asentimentul și susținea demersul solicitantului. Astfel, și în cazul menționat, scrisoarea parohului amintit era însoțită de o „recomandație” a sătenilor, care întărea și confirma cele declarate de tatăl-preot³. Apelul sătenilor și rugămintea parohului au fost ascultate, I. Dumbravă fiind acceptat la cursul moral de la Blaj. Chiar dacă nu avea să primească parohia dorită, a funcționat mai întâi ca și capelan la Sângeorz, iar mai târziu ca preot în aceeași localitate (1856)⁴, iar ulterior în Ragla, având să se remarce ca unul dintre preoții destoinici ai vicariatului. Transmiterea ereditară a funcției, o practică des uzitată în epocă, nu însemna în mod obligatoriu succesiunea fiului în aceeași parohie, chiar dacă în vicariatul Rodnei aceste cazuri erau frecvent întâlnite. Fiul, fratele, nepotul unui paroh adesea puteau primi parohii învecinate sau uneori ceva mai îndepărtate de satul natal, însă

¹ Dacă în prima jumătate a secolului al XIX-lea calitatea de a fi școlit era recunoscută oricărei persoane care a urmat cel puțin două-trei clase primare, în deceniul neo-absolutist conceptul de om școlit, instruit era asociat unei persoane care absolvise câteva clase primare și cel puțin „filosofia”.

² Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bistrița-Năsăud (mai departe A.N.D.J.BN), fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 15/1849, f. 6 r.

³ *Ibidem*, f. 8 r-v. Șaisprezece săteni din Rușii Munți semnează în numele întregii comunități o scrisoare de recomandare pentru fiul preotului Chiril Dumbravă în care, la rândul lor, reînnoiesc cererea ca acesta să fie primit la cursul de morală teologică.

⁴ *Ibidem*, dos. 85/1856, f. 108 r.

important era ca această mobilitate să aibă loc în hotarele vicariatului (vezi familiile Dumbravă, Pop, Coșbuc, Feti, Maniu, Zinveliu etc.).

În absența tatălui, care să-l susțină în acțiunea de dobândire a unei parohii, fiul se adresa personal forurilor ecleziastice superioare. Astfel proceda Ioan Moldovan din Morăreni, care, într-o scrisoare adresată în octombrie 1849 lui Grigore Pop, paroh al Rebrișoarei și administrator vicarial în timpul revoluției pașoptiste⁵, solicita cu insistență acceptarea sa la cursul moral, pentru a putea ocupa apoi postul de preot în Morăreni, devenit vacant în urma morții tatălui său, Vasile Moldovan⁶. Scrisoarea sa era secondată de o alta, redactată și semnată de 12 locuitori din Morăreni, care îl recomandau la cursul moral⁷ pe același Ioan Moldovan, care a slujit 15 ani ca ostaș „în patru războaie cu cinste” și „a absolvit cinci școli”⁸. O situație similară acesteia întâlnim în parohia Suplai. „Poporenii” au fost cei care au avut inițiativa rezolvării vacanței parohiei lor, recomandându-l, în aprilie 1853, pentru cursul moral și drept singur candidat la această parohie, pe G. Feti, cantor și măsurător cadastral, fiul fostului preot al satului, decedat în urmă cu trei ani⁹.

Din succinta prezentare a candidatului transpare interesul comunității și pentru starea materială a acestuia, motiv determinant pentru o comunitate săracă în orientarea preferințelor sale spre alegerea unei persoane înstărite pentru calitatea de preot. Firește, pretextul invocat în susținerea candidatului local era însă altul. Se insista asupra inaccesibilității locului, satul fiind așezat sub munte, drumul fiind primejdios, ceea ce ar fi creat o situație foarte dificilă, dacă nu chiar imposibilă pentru un preot străin. Nu știm care dintre argumentele prezentate au înclinat mai mult balanța în favoarea cererii sătenilor din Suplai sau pur și simplu forurile episcopale au respectat necondiționat dorința comunității, însă favoritul lor a fost acceptat la cursul moral, fiind hirotonit apoi preot la Blaj, pe 2 iulie 1853¹⁰, de către episcopul Al. Sterca Șuluțiu.

Seleționarea candidaților la preoție, în primul rând dintre tinerii care aveau o ascendență preoțească, își găsește o explicație și o justificare firească în faptul că aceștia prezentau cele mai mari disponibilități de a întruni toate condițiile necesare unui viitor preot. Născuți în familii de preoți, ei dispuneau de o situație materială relativ bună, beneficiaseră de o educație superioară consătenilor, numărându-se printre cei mai instruiți și învățați oameni ai locului. Însăși episcopia, conștientă de această realitate, a legiferat preeminența urmașilor de preoți, în cadrul sinodului

⁵ În perioada absenței vicarului Macedon Pop, care în timpul războiului civil a însoțit regimentul în Bucovina, vicariatul a fost administrat de parohul Rebrișoarei, Gr. Pop.

⁶ A.N.D.J.BN, fond cit., dos. 10/1849, f. 4 r.

⁷ *Ibidem*, dos. 10/1849, f. 6 r.

⁸ A se vedea că în acest context „școală” este echivalent cu „clasă”, deci candidatul absolvise cinci clase.

⁹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Cluj (mai departe A.N.D.J.Cj), fond *Episcopia greco-catolică Cluj-Gherla*, dos. 65/1853, ff. 9-10.

¹⁰ A.N.D.J.BN, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 85/1856, f. 107 r.

episcopal desfășurat la Blaj în 1821, care recunoștea întâietatea fiului fostului preot asupra parohiei vacante¹¹.

Atunci când la moartea unui preot nu rămâneau urmași, care să manifeste pretenția de a succede la funcția preoțească, sătenii erau cei care făceau propuneri și ofereau posibile soluții în vederea găsirii unui paroh potrivit. Locuitorii comunei Runc, rămași fără paroh din 1839 și nemulțumiți de modul în care au fost păstoriți în tot acest interval de preoții administratori, care, obligați fiind să-și îndeplinească mai întâi serviciul religios în propriile parohii îi lăsau de multe ori „nemângăiați”, apelau la vicar în aprilie 1853. Ei cereau numirea unui preot al lor, din mijlocul lor, recomandându-l în acest sens pe „strajmeșterul și adjunctul de măsurare a pământului, Ioan Pop”. Necesitatea numirii ca preot a unui localnic avea la bază o solidă argumentație: satul era așezat pe dealuri, ceea ce făcea ca drumul să fie greu accesibil pentru cineva care venea dinafară, așa cum s-a dovedit în timpul administrării parohiei de către preoții din localitățile învecinate. Mai mult, așezarea geografică, zonă de trecere de la deal la munte, și-a pus amprenta și asupra condiției economice a sătenilor care, majoritatea, erau săraci și trăiau doar din ceea ce agoniseau vara¹². Runcanii speculau ingenios cele două inconveniente, așezarea geografică și starea economică, în speranța că astfel ar fi putut convinge forurile ecleziastice să-l numească preot pe candidatul lor. Și în acest caz lucrurile s-au întâmplat după voința sătenilor, chiar dacă alegerea făcută, după cum timpul și faptele aveau să demonstreze, nu a fost cea mai fericită¹³. Se observă, așadar, în întregul vicariat, ca și la nivelul altor comunități românești din Transilvania, reticența localnicilor față de posibila ingerință a necunoscutului, a străinului, a celuilalt.

În aprilie 1853 petiționau direct la episcopie și reprezentanții parohiei Măgura, vacantă din 1836, recomandând pentru postul de paroh pe candidatul Iacob Siterița, care urma deja cursul teologic în Blaj. Ei cereau ca Siterița să fie hirotonit preot cât mai repede posibil, întrucât, pe lângă nevoia imperioasă de a avea un preot al lor, candidatul era sărac și subzista cu mare greutate la Blaj. Măgureni înfățișau, într-un mod ușor patetic, situația delicată în care se aflau. Parohul administrator Ioan Gălan din Ilva Mare, cu toate că își dădea întreaga sânguință, era în imposibilitate fizică de a suplini un preot local. El venea să facă slujbă tot a doua duminică și de sărbători, dar nefiind în permanență în mijlocul enoriașilor se întâmpla adeseori ca oamenii să moară neîmpărtașiți. Discontinuitatea în prestarea serviciului divin în biserică și în îndeplinirea serviciilor preoțești, susțineau locuitorii din Măgura, i-a îndepărtat pe credincioși

¹¹ I. M. Moldovan, *Actele sinodale ale bisericii române de Alba-Iulia și Făgăraș*, vol. II, Blaj, 1869, p. 111.

¹² A.N.D.J.Cj, *fond cit.*, dos. 65/1853, ff. 3-4.

¹³ Comportamentul moral al preotului din Runc, Ioan Pop, avea să lase mult de dorit, acesta numărându-se printre „preoții-problemă” din vicariat, acuzat mereu de enoriași și implicat în diferite procese.

„de cele sfinte”, mulți dintre ei nemaifrecventând biserica¹⁴. Acest ultim argument – rareori întâlnit în acea vreme în scrisorile comunelor rodnene – era, desigur, îngrijorător, dar, cu siguranță, și cel mai convingător în vederea luării unei decizii rapide de către episcopie. Aceasta a și acceptat grabnica hirotonire a lui Iacob Siterița, care a avut loc pe 31 iulie, același an¹⁵.

Credincioșii comunei Ilva Mică, rămași fără preot din 1849, trimiteau episcopului o „suplică”, asemănătoare celor de mai sus, pe 25 aprilie 1853, prin care își exprimau dorința de a li se da cât mai repede un preot. Ei apreciau „râvna și dragostea” cu care „să năvoește” a-i păstori preotul administrator Irimie Pop din Feldru, însă doreau un preot-paroh al lor, care să le fie alături în situațiile în care se confruntau cu diferite probleme, pe care numai un „părinte duhovnicesc” statornic le-ar fi putut rezolva. De aceea, ei propuneau un candidat dintre ei, pe care îl cunoșteau și care la rândul lui le cunoștea necazurile, Filip Magin, care, de altfel, se afla la „audierea cursului teologic”. Comunitatea parohială îl ruga pe episcop să accepte hirotonirea candidatului propus „batâr pe viitorul prașnic al bisericii”, care era Sfinții Petru și Pavel. Un al doilea motiv pentru urgentarea hirotonirii era situația materială precară a lui Filip Magin. Acesta era sărac și, „după cum sunt acuma vremurile foarte scumpe și fiind și noi săraci, neputându-l cu nemica ajuta, nu este în stare mai multă vreme a subzista”¹⁶. Rândurile înduioșătoare ale scrisorii, din care transpare o sinceră îngrijorare pentru soarta candidatului, puteau să fi izvorât din altruismul sătenilor, dar în egală măsură se poate pune întrebarea dacă nu cumva respectiva „suplică” s-a scris sub influența candidatului, interesat să-și scurteze stagiul la Blaj și să intre în posesia parohiei, ceea ce se mai întâmpla uneori.

Cererea parohiei Ilva Mică nu a primit un răspuns favorabil din partea episcopiei, iar pe Magin nu-l mai regăsim în documentele cercetate. Comunitatea, la rândul ei, se pare că s-a consolât destul de repede cu refuzul și a acceptat un alt candidat. Astfel, un an mai târziu un grup de săteni, în numele întregii comunități, scria din nou arhiepiscopului Al. Sterca Șuluțiu (12 septembrie 1854), arătându-și recunoștința pentru primirea la cursul moral a noului lor candidat, Emanuel Călina din Sângeorz, „pe care l-au poftit de preot în satul lor”¹⁷. Ei veneau în fața superiorului bisericesc cu o mai veche rugămintă, care treptat tindea să se transforme într-un obicei, aceea de a fi urgentată hirotonirea favoritului lor. Ca motivație aduceau faptul că preotul administrator, același Irimie Pop, era bătrân și „neharnic”, iar casa parohială nelocuită și porția canonică neîntrebuințată se degradau vizibil. Și de această dată, interesul comunității sătești s-a interferat cu cel al episcopului, care pe 17 noiembrie 1854 l-a hirotonit pe Emanuel Călina la Blaj. Câteva zile mai târziu, noul preot intra în serviciul parohiei¹⁸.

¹⁴ A.N.D.J.Cj, *fond cit.*, dos. 65/1853, f. 5 r.

¹⁵ A.N.D.J.BN, fond *Vicariatul Rodnei.*, dos. 85/1856, f. 94 r.

¹⁶ A.N.D.J.Cj, *fond cit.*, dos. 65/1853, ff. 7-8.

¹⁷ A.N.D.J.BN, dos. 62/1854, f. 47 r.

¹⁸ *Ibidem*, dos. 85/1856, f. 81 r.

În toate situațiile prezentate, fie că solicitarea venea din partea candidatului, fie din partea comunității, cererile trebuiau să aibă girul vicarului. Dosarul pretendentului la urmarea cursului moral trebuia să conțină obligatoriu și recomandarea vicarului. Așa s-a întâmplat și în cazul parohiilor mai sus menționate. Vicarul Rodnei, Macedon Pop, expedia pe 11/23 mai 1853 din Năsăud o scrisoare episcopului Al. Sterca Șuluțiu prin care îi cerea „a se îndura a vedea dorințele a patru comunități (Runc, Măgura, Ilva Mică, Suplai) de a căpăta preoți încă în vara asta”, cu toate că era conștient că aceste rugăminți erau încă „netimpurii”, întrucât candidații mai aveau de susținut unele examene¹⁹.

Din analiza celor câteva cazuri prezentate se poate observa că treptat a survenit o modificare în ierarhia calităților pe care trebuiau să le posede candidații la preoție, sesizabilă chiar și la nivelul mentalității colective a comunităților sătești greco-catolice. Prioritar se menținea criteriul originii preoțești sau cel puțin al statutului de localnic al candidatului. Însă, și criteriul formației intelectuale adecvate, conformă cu exigențele timpului, câștigase în importanță, cele două calități având acum o valoare egală, ideală fiind situația în care erau complementare. Urma, în ordinea importanței, criteriul comportamentului moral al solicitantului, care trebuia să fie unul exemplar și, nu în ultimul rând, starea materială de care dispunea acesta. Ultima condiție a fost impusă până la mijlocul secolului cu predilecție de comunitățile sărace, cu o populație redusă, lipsite de casă parohială și fără disponibilități imediate de a construi una.

Din timpul neo-absolutismului, tot mai multe parohii, chiar și cele mai bogate, consecință a numeroaselor contribuții financiare la care erau supuse în contextul noului regim politic, insistau pe importanța considerentului material. În cele din urmă, condiția bunăstării materiale era invocată și cu scopul de a-i convinge pe ierarhii bisericești să accepte doar candidați locali, favoriți ai parohiilor. Ilustrativ, în sensul celor afirmate, este cazul comunității Sângeorz-Băi care, prin intermediul notabilităților sale, adresa în 8 februarie 1852 o scrisoare „prealuminatului și preasfințitului domn episcop”, mulțumindu-i că le-a acordat dreptul de a avea pe lângă vrednicul, dar bătrânul paroh, și un capelan, funcție utilă și necesară pentru o parohie mare și împrăștiată. Sătenii au găsit și o soluție la problema locuinței acestuia, fiind oferită casa clădită pentru strajmeșter; singura condiție era alegerea unui localnic, deoarece „aceștia de aici având moșiile lor se ajută și noi care suntem cu multe greutateți apăsăți netrebuind a le face case ne vine cu mult mai ușor”²⁰. Propunerea comunității se îndrepta înspre fiul răposatului paroh, Ilie Lica, în acel moment cancelist în districtul Reteagului, absolvent al claselor gimnaziale din Oșorhei (Tg. Mureș) și cu o purtare morală bună.

Situațiile mai sus prezentate relevă faptul că în cele mai multe cazuri satele din vicariatul Năsăudului erau cele care realizau prima selecție a candidaților. Prin urmare, beneficiau de un drept pe care, în perioada neo-absolutistă și liberală,

¹⁹ A.N.D.J.Cj, dos. 65/1853, f. 1 r.

²⁰ A.N.D.J.BN, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 40/1852, f. 13 r.

episcopia l-a recunoscut, respectându-l aproape necondiționat. De altfel, aceste comunități au ajuns în perioada respectivă la o reală maturitate a gândirii colective, o dovadă clară fiind faptul că își alegeau și susțineau drept candidați tineri care întruneau, în general, toate condițiile sau cel puțin două dintre ele, cele mai importante în acel moment fiind instruirea adecvată și comportamentul exemplar. În 24 februarie 1854, un grup de săteni din Rodna Nouă trimitea o scrisoare vicarului, exprimându-și dorința de a primi un duhovnic propriu²¹. Ei îl aleseseră pe Larion Filipoi, acceptat la studiul teologiei la Blaj, dar care, din motive familiale, fusese nevoit să abandoneze învățătura. Comunitatea, din dorința de a primi cât mai repede un duhovnic și conștientă de faptul că propriul candidat nu-și va putea finaliza studiile într-un timp apropiat, se vedea nevoită să-i retragă sprijinul²². Cu toate acestea, episcopia avea să-l hirotonească în 17 noiembrie 1854 pe L. Filipoi, care la scurt timp era instalat ca paroh în satul natal²³.

Noua atitudine a comunităților parohiale române greco-catolice a fost rezultatul eforturilor de educare a enoriașilor, de insinuare subtilă și modelare a conștiinței lor, în conformitate cu spiritul epocii și interesele episcopiei. Ea reprezintă un succes al acțiunilor întreprinse în acest sens de-a lungul timpului - în special prin intermediul predicilor și a catehezei - de instituțiile bisericești. Finalitatea constă în faptul că „poporenii” au devenit conștienți de necesitatea de a avea un preot învățat, educat, care să-i protejeze și să-i îndrume către o viață mai bună și prosperă. Iată de ce, în cele mai multe cazuri, episcopia a respectat și satisfăcut solicitările comunităților, acceptând în numeroase rânduri, fără împotrivire, candidații propuși de acestea. De altfel, episcopia de Gherla a trebuit să dea dovadă de multă abilitate și nu de puține ori să cedeze în fața doleanțelor comunităților năsăudene în problema modalității de instituire a preoților. Satele năsăudene, pe cât s-au dovedit de maleabile în ceea ce privește însușirea conștientă a comandamentelor timpului, inoculate de episcopie, în privința necesității unei anumite pregătiri profesionale pentru viitorii preoți, pe atât au fost de hotărâte în impunerea și apărarea unei singure condiții, preotul să fie dintre ei, să fie localnic și să fie ales de ei.

În perioada neo-absolutismului, la nivelul societății românești rurale preotul și-a păstrat încă statutul de cel mai important personaj al comunității. Părinte spiritual, duhovnic sufletesc, îndrumător moral, omul cel mai educat din sat, element de legătură cu autoritățile locale, dar și cu cele centrale, atât politice, cât și ecleziastice, preotul era de fapt conducătorul informal al locului, neimpus de forurile civile, ci autoimpus prin multiplele roluri pe care le îndeplinea. Prin natura misiunii sale, avea legături profunde și indisolubile cu poporul, obligat fiind să pătrundă în viața intimă a enoriașilor săi în cele mai sensibile momente: naștere,

²¹ Parohia Sângeorz-Băi era vacantă din 1851 și administrată de parohul Rodnei Vechi, Clement Lupșai.

²² A.N.D.J.BN, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 62/1854, f. 8 r.

²³ *Ibidem*, dos. 85/1856, f. 99 r.

nuntă, moarte, de aceea el trebuia să fie o persoană în care sătenii să aibă încredere deplină. Iar pentru a-și câștiga încrederea enoriașilor, pentru a putea răspunde așteptărilor lor, o condiție importantă era să fie unul dintre ei.

Pentru a avea câștig de cauză în fața episcopiei, satele obișnuiau să propună un singur candidat, ceea ce de multe ori a avut darul de a înlătura divergențele manifestate în trecut în interiorul unei comunități²⁴. Înregistrăm puține cazuri de dispute în interiorul unei comunități pe tema desemnării candidatului la funcția de preot. O astfel de situație a avut loc în parohia vacantă Morăreni. Ea a fost determinată de existența a doi candidați, fiul preotului decedat, I. Moldovan, și fiul unui țăran înstărit, Mihăilă Bogat. Cei doi și-au făcut partide, creând o stare de tensiune în sat, înlăturată de intervenția inspectorului vicarial Ioan Ștefan, a subcomisarului din regiune²⁵ și a episcopiei, care și-a numit propriul candidat în persoana lui Simeon Tanco²⁶.

În vicariatul Rodnei s-au născut și au existat de-a lungul timpului, precum și în alte ținuturi transilvănene, adevărate „dinastii preoțești”: Coșbuc (Hordou), Pop (Sângeorz, Feldru, Rebrîșoara), Tanco (Monor-Morăreni), Feti (Suplai), Gălan (Ilva Mare), Pavelea (Salva-Rebra) etc. Această situație a fost posibilă și datorită faptului că una dintre modalitățile de instituire preoțească, des uzitată, era aceea de asociere a fiului de către tatăl-preot la administrarea parohiei, prin procedura investirii cu funcția de preot-cooperator sau capelan²⁷. Chiar și pentru cei care nu proveneau dintr-o familie de preoți, aceste funcții reprezentau o șansă sigură, uneori îndelung așteptată, de a deveni preoți deplin. A fost și cazul capelanilor Ștefan Mani și Luca Avacom, care, după un serviciu de peste douăzeci de ani în funcția de capelani și preoți administratori, ajungeau să fie confirmați preoți-paroahi în 1853, în urma morții parohilor din comunitățile unde slujeau, Zagra, respectiv Telciu. Erau îndreptățiți la această avansare de „brava lor purtare și silință pusă în administrarea funcțiilor religioase”²⁸. De-a lungul deceniului neo-absolutist, comunităților sătești rodnene, foste grănicerești, episcopia le-a recunoscut tacit dreptul de a-și alege preoții, înțelegerea mutuală dintre episcop și acestea funcționând în cei mai buni termeni. Disfuncționalități ale acestui acord mutual au apărut numai atunci când forul episcopal a încercat să impună preoți din afara vicariatului, eludând propunerile locale.

Desigur, au existat și situații, însă destul de rare, în care Consistoriul gherlean decidea numirea preotului fără a cere opinia parohiei, iar aceasta nu s-a opus sau

²⁴ Mirela Andrei, *Preoțimea greco-catolică din vicariatul Rodnei în prima jumătate a secolului al XIX-lea între public și privat*, în *Identitate și alteritate*, vol. III, Cluj-Napoca, 2002, p. 116-117.

²⁵ A.N.D.J.BN, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 40/1852, ff. 18-19.

²⁶ *Ibidem*, dos. 85/1856, f. 80 r.

²⁷ *Ibidem*. Este cazul preotului Grigore Gălan din Ilva Mare, care și-a asociat fiul, Ioan Gălan, absolvent de studii teologice, la administrarea parohiei în calitate de preot-cooperator, sau al parohului Grigore Pop din Rebrîșoara și al fiului său, Ștefan Pop, capelan al aceleiași parohii.

²⁸ A.N.D.J.Cj, fond *Episcopia greco-catolică Cluj-Gherla*, dos. 65/1853, f. 11 r-v.

cel puțin nu a protestat în mod vehement. A fost, de exemplu, cazul deciziei consistoriale din 9 decembrie 1865, când s-a hotărât „dezlegarea” de sarcina administrării parohiei Lușca a profesorului gimnazial Leon Pavelea, catehetul „școlilor normale năsădene”, parohia în cauză „încredințându-i-se” profesorului de cânt și tipic bisericesc de la Institutul preparandial, Ioan Secuiu²⁹.

În vicariatul de pe valea Rodnei procedura ideală urmată la instituirea unui preot, cea mai des uzitată și în același timp acceptată de către comunele bisericești, consta în următoarele etape. Vicarul recomanda episcopiei candidații, care în prealabil fuseseră propuși de comunități sau care credea el că ar fi agreeți de credincioși. Episcopia, la rândul ei, adăugând sau nu și alte nume la lista celor venite de la vicariat, îi recomanda comunității bisericești, care îl alegea pe unul dintre aspiranții propuși. Neînțelegeri în relația episcopie-comunitățile năsădene în ceea ce privește acest aspect au apărut după înființarea Seminarului teologic gherlean (1858). În noul context, cum era și firesc, exigențele episcopiei față de cei ce doreau să obțină o parohie au crescut. Aspiranților la o parohie vacantă li se pretindea, în mod obligatoriu, să fie „teologi absoluți”, adică absolvenți ai Seminarului teologic de patru ani și nu doar simpli moralști³⁰.

Odată cu creșterea exigențelor calitative față de aspiranții la un post de paroh și în urma drepturilor acordate episcopilor prin Concordatul din 1855³¹, forurile diecezane gherlene s-au implicat tot mai evident și în procesul de instituire a preoților, în sensul impunerii unui candidat propriu, fără consultarea voinței comunităților satești. Noua practică la care forurile episcopale au încercat să facă apel tot mai des, mai ales din anii '70 ai secolului al XIX-lea, încălca, în viziunea comunelor năsădene, pe de o parte una dintre prerogativele importante deținute de vicar (cea referitoare la instituirea preoților), pe de altă parte ignora vechiul lor drept de alege. În consecință, parohiile din vicariat, nu de puține ori, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aveau să se afle în conflict deschis cu episcopia, în scopul respectării vechiului lor drept. Dovedind abilitate, diplomație, dar și înțelegere față de credincioșii săi, vicarul s-a aflat mereu în această luptă alături de comunități, reușind în cele mai multe cazuri să-și convingă superiorii să respecte doleanțele comunităților bisericești din jurisdicția sa.

Numirea preoților direct de către episcop echivala, în viziunea foștilor grăniceri năsădeni, cu o încălcare a puterii „carea au avut-o protopopii și vicarii din timpurile antice și acum numai de vreun deceniu li s-a sustras - de a propune și recomanda Măritului Ordinariat de preot în cutare parohie”³². Aceasta era și opinia vicarului din Năsăud, mărturisită în 1869 într-o scrisoare adresată Consistoriului, în

²⁹ A.N.D.J.BN, dos. 200/1865, f. 97 r.

³⁰ Astfel erau numiți absolvenții cursului scurt de teologie de câteva luni sau cel mult doi ani, care s-a desfășurat la Blaj, în principal până la înființarea seminariilor diecezane (Gherla și Lugoj).

³¹ Concordatul încheiat între Viena și Sfântul Scaun, prin care se reglementa situația Bisericii catolice din Imperiul austriac, în sensul reconfirmării drepturilor și prerogativelor acesteia, afectate și mult limitate încă din timpul domniei lui Iosif al II-lea.

³² A.N.D.J.BN, dos. 255/1869, f. 17 r.

cauza parohiei Ilva Mare, care, vacantă fiind, a propus forurilor ecleziastice superioare un candidat propriu în persoana lui Iosif Bal, absolvent al Seminarului teologic din Gherla. După numeroase cereri și reprezentanțe comunale trimise, când la vicariat, când la episcopie³³, Ordinariatul gherlean avea să-l desemneze ca preot-paroh pe candidatul sătenilor, renunțând să-și mai susțină propriul favorit³⁴. În toată perioada discuțiilor purtate în legătură cu desemnarea preotului în Ilva Mare, vicarul a apărut cauza comunei, atrăgând atenția forurilor superioare că dispunerea de preoți „preste voia poporului” putea genera dificultăți, mai ales în districtul Năsăudului unde exista o puternică „inteligentă”, care își aducea bine aminte de dreptul vechi pe care comunitățile l-au avut de a-și alege preoții³⁵. Menținerea dreptului de a-și alege preotul a reprezentat pentru comunitățile năsăudene, dar și pentru vicarul Rodnei o formă de apărare a autonomiei vicariatului, dar și a tradiției răsăritene a Bisericii greco-catolice, în condițiile accentuării tendințelor autoritariste și centraliste manifestate de episcopia armenopolitană.

Decretele Conciliului provincial I, acte cu reală valoare constituțională³⁶, stipulau la capitolul IX, intitulat *Despre parohi, administratori și cooperatori sau capelani*, că „parohul este preotul acela pre carele episcopul-l pune preste un teritoriu anumit, dându-i puterea ordinară de a purta grijă de sufletele credincioșilor din acela”³⁷. De altfel, și preoții greco-catolici din vicariat foloseau, pentru a defini procedura instituirii preotului, atât în vorbirea curentă, cât și în scris termenul de „denumire”³⁸. Însă, în realitate prin „desemnare” năsăudenii nu înțelegeau numirea preotului de către episcop, ci acordul acestuia pentru persoana preferată de ei pentru această calitate. Pretenția parohiilor năsăudene de a le fi recunoscut de către episcopia de Gherla dreptul alegerii preotului și obstinția în neacceptarea numirii acestuia de către episcop și-au găsit justificarea în cutumele înrădăcinate în timp în spațiul graniței năsăudene și în moștenirea de factură orientală a Bisericii greco-catolice române. Astfel, elita bisericească năsăudeană, pentru a-și susține cât mai argumentat punctul de vedere referitor la originea orientală a dreptului menționat, a recurs la exemplul Bisericii ortodoxe române. Modelul ortodox a fost deseori invocat, mai ales după intrarea în vigoare a *Statutului organic al Bisericii greco-orientale din Ungaria și Transilvania*. Unele dintre prevederile constituționale ale respectivului act au primit valoare de deziderat pentru acea parte a Bisericii greco-catolice care a rămas atașată spiritului Bisericii răsăritene. Printre acestea s-a numărat și punctul 2, paragraful 7 al articolului 1, din capitolul I referitor la

³³ *Ibidem*, dos. 255/1869, ff. 17, 18, 19 r., 31 v., 33-34.

³⁴ *Ibidem*, f. 38 v.

³⁵ *Ibidem*, f. 34 r.

³⁶ Acestea au intrat în vigoare din 1882, în urma aprobării lor de către Sfântul Scaun pontifical roman.

³⁷ Joannes Dominicus Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Colectio*, tomus 42-*Synodi Orientales* (1854-1875), Paris, 1910, p. 525.

³⁸ A.N.D.J.BN, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 615/1889, f. 157 r.

Sinodul parohial, care prevedea: „Sinodul parochial” (format din toți parohienii majori, de sine stătători, „nepătați”) avea, printre alte atribuții, și pe aceea de alege a parohului, capelanului, diaconului, episcopilor parohiali, profesorilor și învățătorilor³⁹.

Lupta pentru respectarea vechiului drept născădean s-a amplificat în timpul unor episcopi cu vederi latinizante (Mihail Pavel, Ioan Szabó), manifestându-se ca o replică la acest tip de politică diecezană. În vicariatul Rodnei, unul dintre cele mai tensionate episoade din lupta pentru întâietate în desemnarea preotului dintre episcopie și comunitățile a avut loc în prima jumătate a anului 1874. Ordinariatul gherlean, fără a consulta opinia și voința satului, a denumit⁴⁰ ca preot-administrator în Poieni pe un anume Ioan Iuga, „teolog absolut”, dintr-un sat vecin, Zagra.

Comunitatea a adus numeroase argumente împotriva instalării acestuia ca preot în Poieni, printre care de menționat ar fi faptul că parohia era „mică” și „săracă”, porția canonică restrânsă, nu exista casă parohială și nici posibilitatea edificării uneia în viitorul apropiat. În plus, se afla la o distanță mică de satul vecin, Suplai, al cărui preot era în acel moment și administratorul parohiei Poieni și de a cărui prestație credincioșii erau foarte mulțumiți⁴¹. Mai mult, din câte se auzise, tânărul Iuga provenea dintr-o familie cu un comportament imoral, dezorganizată și era acuzat că avea, la rândul său, o conduită reprobabilă, fiind cunoscut pentru faptul că-i plăcea să exagereze cu „băutura”⁴².

Însă ceea ce i-a deranjat cel mai tare pe locuitorii din Poieni a fost faptul că nu li s-a respectat dreptul de a-și alege singuri preotul. Majoritatea sătenilor s-au unit și au refuzat să-l primească „cu sila” pe Iuga, declarând că preferă să închidă biserica sau, în cel mai rău caz, să părăsească „unirea religioasă”. Scăpând situația de sub control, mânăta și de o trufie nepotrivită cu profilul său, dar justificată oarecum de dorința de a nu ieși cu imaginea știrbită din acest incident, episcopia și-a susținut în continuare punctul de vedere, ceea ce a dus la o intensificare a încordării. Amenințările cu trecerea la ortodoxie s-au înmulțit, comunitatea specificând în mai multe scrisori că pentru urmările acestui conflict au să fie răspunzători „mai marii noștri bisericești, cari tot într-una vedem că le place a călca drepturile poporului folosit de sute de ani”⁴³.

În conflictul cu episcopia, comunitatea religioasă caută sprijin la cel care în viziunea lor era „centrul de putere” în regiune, vicarul, „un bărbat care cunoaște împrejurările prea bine și niciodată nu a lucrat în contra intereselor noastre”⁴⁴. În situația de criză creată, parohia, dezamăgită de atitudinea intransigentă și arogantă

³⁹ *Statutul organic al Bisericii Greco-orientale din Ungaria și Transilvania*, cu un supliment, a doua ediție, Sibiu, 1900, p. 10.

⁴⁰ A.N.D.J.BN, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 336/1874, f. 115 r.

⁴¹ *Ibidem*, dos. 335/1874, f. 37 r. De altfel, acestea sunt motivele cel mai des invocate de comunități, atunci când candidatul la preoție nu era un localnic.

⁴² *Ibidem*, f. 44 r.

⁴³ *Ibidem*, f. 63 v.

⁴⁴ *Ibidem*.

a forului episcopal, recunoștea ca singură autoritate, ca singur apărător al drepturilor sale oficiul vicarial. Acesta devine, pentru toată perioada conflictului, punctul de referință. Centrul ierarhic este, astfel, temporar transferat în viziunea credincioșilor, în funcție de propriile interese, de la Gherla la Năsăud, adică de la sediul episcopal la cel vicarial.

În confruntarea comunităților din vicariatul Rodnei cu episcopia în vederea păstrării nealterate a dreptului de a-și alege preoții, vicarul Moisil i-a susținut întotdeauna pe credincioșii aflați în supravegherea sa spirituală. La cererile sătenilor de a amâna instalarea lui Iuga în parohie, fiind convins de justetea cauzei lor, vicarul a invocat în repetate rânduri diverse pretexte la solicitările din ce în ce mai presante și amenințătoare, în sensul urgentării instalării în parohie a numitului preot, venite dinspre Consistoriul episcopal. Solidaritatea vicarului cu comunitatea și refuzul de a duce la îndeplinire ordinele superiorilor i-au atras lui Gr. Moisil demiterea din funcția de vicar, pedeapsa aplicându-se cu începere de la 2 mai 1874⁴⁵. A fost momentul de apogeu al crizei create în relația episcopie-vicariat, concretizată în limitările tot mai vizibile impuse de episcopie competențelor vicarului, în paralel cu sporirea propriilor atribuții. S-a dovedit a fi, în același timp, un moment emoționant care a exprimat măsura solidarizării enoriașilor cu vicarul, cel care le-a recunoscut și respectat, cu prețul propriului sacrificiu, vechile drepturi uzitate neîntrerupt în Biserica română unită cu Roma, din părțile năsădene.

În același timp, incidentul a semnalat și perspectiva desolidarizării parohiilor de episcopie, deoarece aceasta, prin atitudinea afișată, s-a arătat străină dorințelor profunde, uzanțelor puternic înrădăcinate în conștiința colectiv-religioasă a comunităților aflate în aria sa de guvernare administrativ-spirituală. Toate scrisorile trimise din parohii surprind cele două stări de spirit ale credincioșilor. Pe de o parte, solidaritate totală cu vicarul, respect și venerație față de acesta, pe de altă parte dezamăgire profundă față de măsura luată de episcopie, neîncredere în acest for. Am ales, pentru a ilustra cât mai fidel și plastic amintitele stări de spirit, un pasaj dintr-o asemenea scrisoare trimisă de reprezentanții satelor lui Gr. Moisil: „...vă asigurăm Prea onorate Domnule mecenate că atacul l-a suferit în prima linie mai mulți locuitori ai întregului District vicarial, de confesiune greco-catolică și în parte l-am simțit și-l simțim și noi, cu atât mai dureros, căci acela ne vine de la acei demnitari ai bisericii noastre în care ne rezemăm toată speranța că ne vor apăra drepturile și autonomia mamei noastre biserici...”⁴⁶ De altfel, din toate satele vicariatului au sosit la Năsăud adrese de solidaritate și recunoștință⁴⁷ față de Grigore Moisil, cel care a fost pedepsit pentru că a dat dovadă de prea mult zel în apărarea „autonomiei străvechi a bisericii noastre străbune și a drepturilor noastre confesionale”⁴⁸, adrese de mulțumire și „vie” recunoștință „...și încredere pentru

⁴⁵ *Ibidem*, f. 117 r.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 145 v.

⁴⁷ *Ibidem*, ff. 144-150, 155-158, 163-164.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 144 r.

devotamentul și abnegația prin care apărându-ne drepturile și datinile bisericii, cele mai sacre monumente ereditate de străbuni, ați devenit martir⁴⁹.

A fost momentul în care atât „inteligenta” districtului năsăudean, cât și toate comunitățile religioase l-au susținut și apărut cu sinceritate și profund atașament pe cel pe care îl considerau conducătorul spiritual al locului. Indignarea și o periculoasă stare de agitație au pus stăpânire pe locuitorii vicariatului năsăudean. La rândul său, cu demnitate, dar în același timp animat de speranța că gestul său putea fi înțeles de Blaj, Grigore Moisil a prezentat cauza sa Consistoriului mitropolitan, cerând judecata imparțială a celui mai înalt for judecătoresc bisericesc.

Preoțimea districtului Năsăud, întrunită în adunare „tractuală”, și-a susținut în mod admirabil superiorul, care, în opinia sa, în decurs de 15 ani, de când se afla la conducerea vicariatului, a dat dovadă de un sincer și real zel pentru „prosperarea cauzei bisericești și școlare”⁵⁰. Preoții năsăudeni cereau, în mod imperios, anularea suspendării și repunerea grabnică a lui Grigore Moisil în drepturile vicariale „într-un mod onorific și satisfăcător pentru blamul ce i s-a cauzat”⁵¹. Ei au atras atenția forurilor episcopale asupra stării de spirit din vicariat, caracterizată în acele zile prin „înverșunarea în grad suprem” a poporului credincios, care era în pragul rupturii de dieceza Gherlei, ceea ce ar fi putut genera nu numai pierderea unui important număr de enoriași greco-catolici, dar putea crea un precedent pentru alte districte⁵².

În cele din urmă, ca o recunoaștere tacită a erorii comise, dar probabil și o consecință a intervenției Consistoriului mitropolitan, în 10 iunie, episcopul Mihail Pavel prin intermediul unei circulare punea capăt suspendării lui Gr. Moisil. Era repus astfel, în oficiul și beneficiul vicarial⁵³, cel care printr-un comportament exemplar a dovedit dârzenie și un sincer atașament față de tradiția răsăriteană a Bisericii române greco-catolice, afirmând adeziunea sa și a districtului său vicarial la valorile și principiile teologic-disciplinare promovate de centrul arhiepiscopal de Făgăraș. Episodul suspendării din oficiu a vicarului rodnean a prilejuit clerului parohial din vicariatul Năsăudului exprimarea ideilor în care credea: tradiția orientală, autonomia Bisericii române greco-catolice. De asemenea, își exprima speranța că episcopia de Gherla va dovedi mai multă prudență în respectarea tradiției bisericești în viitor: „Sperăm în Dumnezeu și în credința noastră apărută de drepturile bazate pe uz și autonomie bisericească că ne vom bucura cu atât mai tare și pre venitor sub conducerea Prea Onorat Domniei Voastre și nu credem că Măritul Consistoriu va cuteza a mai face reforme în drepturile și datinile inviolabile ale bisericii noastre...”⁵⁴

Desigur, incidente între forurile vicariale și cele episcopale în privința modalităților de instituire a preoților au apărut și mai târziu. Un episod semnificativ

⁴⁹ *Ibidem*, f. 155 r.

⁵⁰ *Ibidem*, dos. 370/1876, f. 176 r.

⁵¹ *Ibidem*, f. 178 r.

⁵² *Ibidem*, f. 178 v.

⁵³ *Ibidem*, f. 169 r.

⁵⁴ *Ibidem*, dos. 335/1874, f. 145 r.

în acest sens a fost cel care s-a desfășurat în anii '80 ai secolului al XIX-lea. Acesta ni se dezvăluie din corespondența dintre Grigore Moisil, pe de o parte, și protopopul Becleanului, Grigore Tecar, pe de altă parte, cu Consistoriul, având ca subiect parohia Lușca. Parohia aparținuse inițial protopopiatului Beclean, pentru ca în 1868 Consistoriul să decidă, din rațiuni administrative, arondarea ei la vicariatul năsăudean, întrucât era situată la circa un kilometru distanță de reședința vicarială.

Răspunsul vicarului Moisil la interpelarea Consistoriului episcopal de Gherla în față acuzelor ce le aduceau la adresa sa preotul din Lușca, Nicolae Suia, și protopopul Becleanului, Gr. Tecariu⁵⁵, i-au prilejuit acestuia formularea unor puncte de vedere pertinente și argumentate referitoare la statutul oarecum „special” al vicariatului rodnean, inclusiv în privința instituirii preoților .

Grigore Moisil își începea adresa de răspuns către Consistoriul episcopal din Gherla prin a arăta că scrisoarea preotului Suia din Lușca a prezentat realitățile într-o lumină falsă, că a fost „impertinent față cu persoana vicarului și a întreg districtului”, folosind expresii grele, gen „jalnicul district al Năsăudului”⁵⁶ etc. Scrisoarea vicarială, datată 20 decembrie 1881, răspunzând scrisorilor incriminante amintite, îi oferă autorului prilejul de a portretiza specificul și identitatea vicariatului Rodnei în ansamblul episcopiei greco-catolice de Gherla, de a enunța valorile la care această entitate teritorial-ecclesiastică subscria.

Prima parte a „pledoariei” vicarului rodnean era axată pe demolarea afirmației lui N. Suia că în ținutul fost grăniceresc nu sunt acceptați preoți-„țărani” (negrăniceri). În acest sens aducea argumente de natură istorică, arătând că de la înființarea graniței și până la 1834 acolo au funcționat doi protopopi și trei vicari, „toți țărani, contra cărora nu au reclamat preoții și grănicerii”. Invoca apoi exemplul unor comunități din vicariat, precum Șieuș, unde până la 1837 preoții au fost toți țărani, și Munții Ruși, unde de asemenea timp de șaiszeci de ani au servit doar preoți-„țărani”⁵⁷. Mai mult, spunea vicarul, lăsând a se înțelege că foștii grăniceri erau extrem de toleranți și binevoitori, în ultimii douăzeci de ani în vicariat fuseseră aplicați unsprezece preoți negrăniceri, majoritatea în cele mai

⁵⁵ *Ibidem*, dos. 553/1886, ff. 219 r., 222 r., 276 v. Grigore Tecariu, protopopul Becleanului, la „relatările” preotului N. Suia⁵⁵ din Lușca, în scrisoarea din 16 noiembrie 1886 îndreptată către episcopul de Gherla, aducea grave acuze, mai mult sau mai puțin fondate, la adresa vicarului Moisil, a capelanilor săi și a celui din Rebrîșoara, Teodor Mureșan. Capetele de acuzație aduse se refereau la faptul că persoanele mai sus amintite au transformat parohia Lușca într-un „cuib al agitațiilor”, că în districtul vicarial nu se primeau fiii de țărani, în sensul de foști iobagi, acest refuz bazându-se pe o anumită autonomie în temeiul căreia își apărau dreptul la alegerea preoților⁵⁵. Cauza intervenției protopopului Becleanului la episcopat se dezvăluie treptat odată cu parcurgerea întregii scrisori, găsindu-și o explicație plauzibilă în frustrarea apelantului pentru pierderea parohiei Lușca. De altfel, lipsit de abilitate, în finalul protestului său, Gr. Tecariu propunea, ca o rezolvare sigură a situației, „reanexarea” parohiei Lușca, districtului Beclean, „cărui i-a aparținut din vechime și preotul, confratele Suia, să se strămute cu locuința la Prislop”, urmând să aibă în administrarea sa Prislopul și filiile Lușca și Cegan care „din vechime numai cu puteri unite au fost și sunt în stare a susține preotul și docentele”.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 276 r.

⁵⁷ *Ibidem*.

bune parohii și doar doi în parohii „foarte mizere”. În schimb, deși preoți nou-hirotoniți din vicariat au concurat pentru parohii din afara districtului vicarial, niciunul nu a obținut vreo parohie pe motiv că grănicerii nu primesc străini printre ei. Vicarul Moșil finalizează prima parte a demonstrației sale printr-o interesantă întrebare, mai degrabă retorică: „Dară în părțile Sătmarului și Marmației au fost primiți clerici ardeleni? Dară din districtul Năsăudului? Niciunul! Și totuși se impută Năsăudului separatismul!”⁵⁸

Pentru a fi mai convingător în afirmațiile sale, vicarul prezenta și alte exemple, care aveau rostul de a completa imaginea spiritului de deschidere și disponibilitate al celor de pe valea Rodnei, dar și a Sălăuței, Șieului și Mureșului. Astfel, arăta el, în ținutul de graniță și înainte și după desființarea graniței militare au funcționat dregători și amploiați „mai toți străini”, așa cum a fost și cazul căpitanului suprem al districtului năsăudean, Alexandru Bohățel. De asemenea, după deschiderea gimnaziului au fost numiți ca profesori opt negrăniceri, dintre care doi încă erau în funcție, precum și învățători „poporali” (elementari). Însuși principalul reclamant, N. Suia, și el negrănicer, după absolvirea gimnaziului năsăudean, a primit un post de dascăl în district, în comuna Măgura unde a rămas timp de trei ani până a fost primit în Seminarul teologic. Vicarul se întreba ce ar fi făcut acesta dacă nu i s-ar fi oferit postul de docente, ar fi muncit eventual ca zilier „pe la economi”. Și cu toate acestea N. Suia „are nas a zice că în district nu se primesc tineri”. Iar după ce N. Suia a absolvit studiile teologice și a fost hirotonit, vicarul l-a recomandat să fie dispus în parohia Lușca din care pentru a o elibera l-a retras pe Ioan Nășcuț, dându-i postul de al doilea capelan în Năsăud⁵⁹.

Vicarul Moșil răspundea și la acuza că doar în districtul năsăudean „s-ar susține dreptul de alegere al preoților, dară în țară nu posed atare drepturi”. În argumentarea justeții dreptului de alegere, vicarul explică originile acestuia, arătând că în Ardeal, la ambele confesiuni ale românilor, greco-catolică și greco-orientală, dreptul menționat exista din cele mai vechi timpuri. Acest drept s-a păstrat în dieceza Făgărașului, astfel încât Ordinariatul nu putea dispune preoții după placul său, ci numai pe cei aleși sau primiți de popor și recomandați de protopopii „tractuali” și s-a practicat neîncetat și în vicariatul Rodnei, „dară și afară de districtul Năsăudului se împlinește voia poporului, că altcum nu s-ar primi indivizi necalificați și moraliști la preoție”⁶⁰.

Pe un ton oarecum ultimativ, Gr. Moșil afirma că în district nu se poate altfel, decât prin respectarea vechiului drept „uzuat”, respectiv dreptul alegerii preotului, procedură care se putea realiza în două forme: „alegere formală după voturi” când ar fi mai mulți candidați pentru aceeași parohie sau „simpla rugare a poporului ca să li se dea cutare candidat de preot”. De altfel, continua vicarul rodnean, „în tractul Rodnei, câți preoți s-au așezat în parohii au fost ori ceruți cu

⁵⁸ *Ibidem*, f. 277 r.

⁵⁹ *Ibidem*, dos. 452/1881, f. 277 v.

⁶⁰ *Ibidem*.

numele de la Veneratul Ordinariat ori aleși formal sub prezidiul vicarului și recomandați de dânsul”⁶¹. Pentru a menaja mândria și sensibilitatea episcopului și a nu lăsa să se înțeleagă că-i știrbește din autoritate, vicarul specifica că această praxă nu a împietat dreptului episcopesc, pentru că întărirea episcopală și conferirea parohiei au fost și aveau să rămână o procedură acceptată și respectată de satele năsăudene. Ordinariatul episcopal era recunoscut ca singura instituție abilitată să-i prevadă pe preoți cu decretule colationale (de numire)⁶².

Lupta parohiilor năsăudene pentru a impune forurilor superioare respectarea vechiului lor drept de a-și alege preotul s-a dovedit neobosită. Într-o scrisoare, datată 28 octombrie 1882 și trimisă vicarului din Șimleul-Silvaniei, Olimpiu Barbulovici⁶³, Gr. Moisil propunea formarea, în viitorul sinod eparhial (cel din noiembrie 1882), a unui front larg al participanților, în vederea susținerii unor obiective comune. Vicarul Rodnei îi cerea omologului său sălăjean să sprijine cele opt puncte ale amintitului memorandum, care urmau a fi expuse și susținute în sinod. În legătură cu punctul trei, referitor la dreptul alegerii preoților de către credincioși, se precizau necesitatea menținerii lui acolo unde existase și mai înainte, respectarea sa și în viitor, reglementat, firește, după „împrejurările spiritului timpului”, funcționarea sa fiind văzută ca o garanție pentru evitarea abuzurilor, dar și a „movementelor”⁶⁴.

În pofida repetatelor încercări ale episcopiei de Gherla de a impune și în parohiile de pe valea Rodnei practica numirii preotului de către episcop, după procedura uzitată în Biserica apuseană, vechiul drept al alegerii nu a putut fi anulat. Menținerea acestuia a însemnat garanția funcționării „unirii” religioase în regiune. Cu toate că, la modul teoretic, dreptul de instituire a preoților aparținea episcopului, care și-l exercita, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prin „curentarea”, respectiv scoaterea la concurs a parohiilor vacante, în vicariatul năsăudean, a rămas în vigoare, cel puțin până la primul război mondial, chiar dacă într-o formă neoficială, obiceiul potrivit căruia comunitatea avea un cuvânt greu de spus în desemnarea preotului. Chiar dacă episcopia nu le-a recunoscut parohiilor năsăudene în mod formal dreptul de alegere, de cele mai multe ori a ținut cont de propunerile și preferințele lor pentru un anumit candidat, ceea ce „de facto”, dar și în viziunea credincioșilor de aici, a însemnat perpetuarea dreptului de alegere a preotului de către comunitatea bisericească.

⁶¹ *Ibidem*, f. 278 r.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*, dos. 491/1882, ff. 20-21.

⁶⁴ *Ibidem*, 20 v.